

รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์)

รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ที่มาความสำคัญสร้างสรรค์เพลงไทย

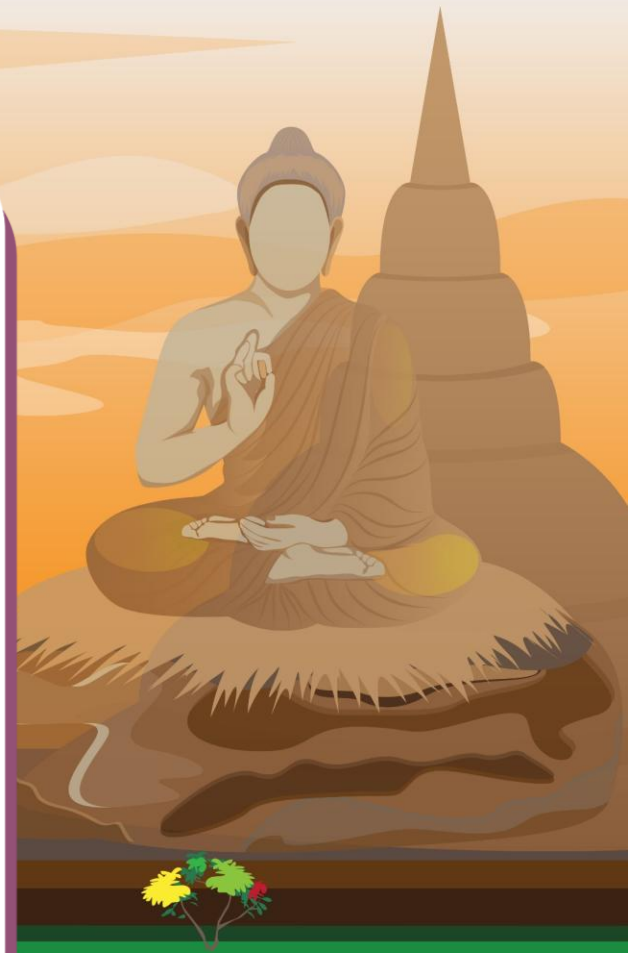
เรื่อง วิวัฒนาการดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ (๒)

ครูผู้สอน ครูจักรพันธ์ สุวรรณเกิด

เรื่อง

วิวัฒนาการของดนตรีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ (๒)

วิวัฒนาการดนตรีไทย

ดนตรีไทย
สมัยสุโขทัย

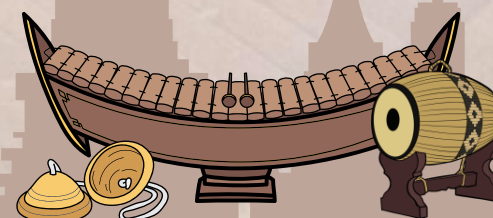
ดนตรีไทย
สมัยอยุธยา

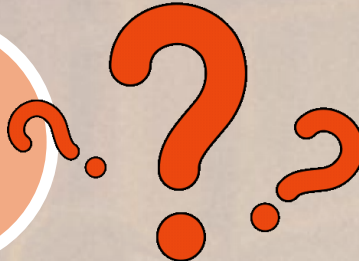

ดนตรีไทย
สมัยธนบุรี

ดนตรีไทย
สมัยรัตนโกสินทร์

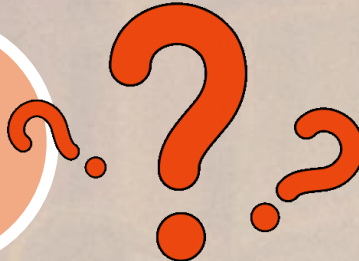

คำถามทบทวน

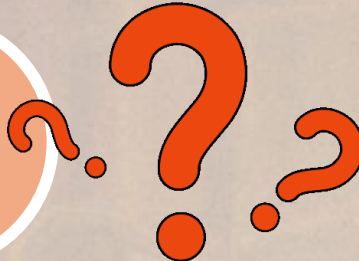
ในสมัยรัชกาลที่ ๑

เครื่องดนตรีไทยที่ถูกเพิ่มขึ้นในวงปี่พาทย์

คือเครื่องดนตรีใด เพราะเหตุใด

คำถามทบทวน

วงดนตรีไทยวงใดที่เกิดขึ้น
ในสมัยรัชกาลที่ ๓

คำถามทบทวน

เพลงเขมรไตรโยค เป็นเพลงประเภทใด
ที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๕

เรื่อง

วิวัฒนาการของดนตรีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ (๒)

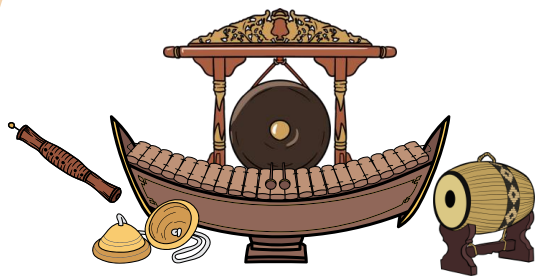

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้

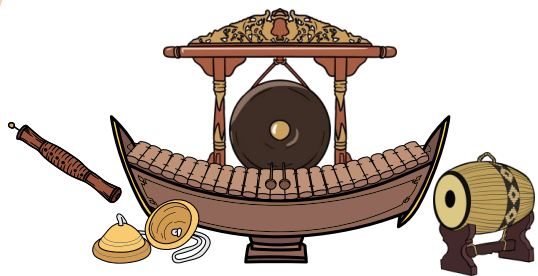
นักเรียนสามารถอธิบายวิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ ถึงรัชกาลปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง

วิวัฒนาการของดนตรีไทย สมัยรัตนโกสินทร์

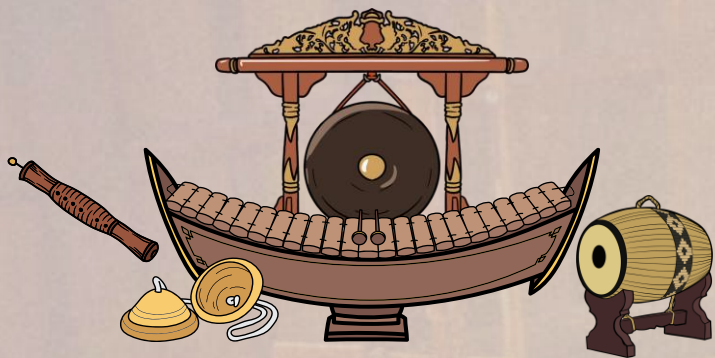
นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีและพระมหากษัตริย์
องค์ต่อ ๆ มาเป็นลำดับจนถึงรัชกาลปัจจุบันแห่ง
กรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นระยะเวลายาวนาน ๒๔๐ กว่าปี
แล้ว

วิวัฒนาการของดนตรีไทย สมัยรัตนโกสินทร์

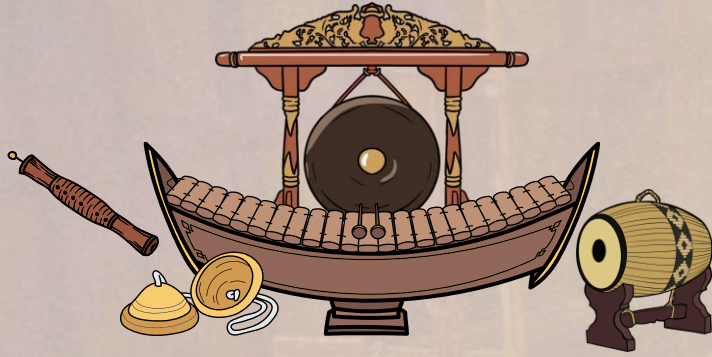
ดังนั้น เราจึงแบ่งช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์
ดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ออกเป็น ๓ ระยะ (พิชิต
ชัยเสรี, ๒๕๔๒) ได้แก่

๑. ยุคฟื้นฟู
๒. ยุครุ่งเรือง
๓. ยุคคลี่คลาย

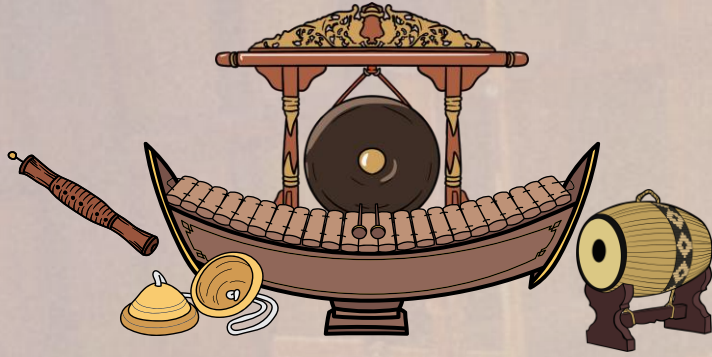
๑. ยุคฟื้นฟู

ช่วงแห่งการสืบทอดศิลปะวิทยาการด้านต่าง ๆ จากกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี การดนตรีจึงยังเป็นการรวบรวมแสวงหาและตั้งหลักให้มั่นเป็นสำคัญ แต่ก็เริ่มมีพัฒนาการขึ้นซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๑ ถึง รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

๒. ยุครุ่งเรือง

ช่วงที่มีการพัฒนาดนตรีจนเจริญรุ่งเรืองและแพร่หลายอย่างกว้างขวาง กระทั่งถึงขั้นสูงสุดในทุกด้าน นับว่าเป็น “ยุคทองของดนตรีไทย” เทียบได้กับยุคคลาสสิกในดนตรีตะวันตก ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๔ ถึง รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

๓. ยุคศิลปะคลาสสิก

ช่วงแห่งการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปะวิทยาการจากยุครุ่งเรือง รวมถึงการพยายามหนีรูปแบบความคลาสสิกด้วยการปรับรุงตามระเบียบวิธีของไทยเองและรับวัฒนธรรมจากตะวันตกจนเกิดเป็นดนตรีแนวใหม่ ซึ่งตรงกับช่วง **รัชกาลที่ ๗** จนถึงรัชกาลปัจจุบัน

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์

ตอบคำถามจากการศึกษาใบความรู้

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแข่งขันตอบ
ซึ่งคำถามจะเกี่ยวกับวิวัฒนาการของ
เครื่องดนตรีไทย วงดนตรีไทยและบทเพลงไทย
ในสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ ๖ ถึงปัจจุบัน

ทบทวนใบความรู้ที่ ๓

ใบความรู้ที่ ๓ เรื่อง วัฒนธรรมของคนไทยสมัยรัตนโกสินทร์
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง วัฒนธรรมของคนไทย
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ - ๔ เรื่อง วัฒนธรรมของคนไทยสมัยรัตนโกสินทร์
รายวิชา ศิลปะ (สาระดนตรี) รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สมัยรัตนโกสินทร์

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และพระมหากษัตริย์องค์ต่อ ๆ มา เป็นลำดับจนถึงรัชกาลปัจจุบัน แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๒๔๐ ปีแล้ว

ดังนั้น เราจึงแบ่งช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ออกเป็น ๓ ระยะ (พิชิต ชัยเสรี, ๒๕๕๖) ได้แก่

๑) ยุคฟื้นฟู หมายถึง ช่วงแห่งการสืบต่อศิลปวิทยาการด้านต่าง ๆ จากกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี การดนตรีจึงยังเป็นการรวบรวม แสวงหาและตั้งหลักให้มั่นเป็นสำคัญ แต่ก็เริ่มมีพัฒนาการขึ้น ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมเป็นระยะเวลา ๖๔ ปี

๒) ยุครุ่งเรือง หมายถึง ช่วงที่มีการพัฒนาดนตรีจนเจริญรุ่งเรือง และแพร่หลายอย่างกว้างขวาง กระทั่งถึงขั้นสูงสุดในทุกด้าน นับว่าเป็น "ยุคทองของดนตรีไทย" เทียบได้กับยุคคลาสสิกในดนตรีตะวันตก ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมเป็นระยะเวลา ๘๔ ปี

๓) ยุคกลืนกลาย หมายถึง ช่วงแห่งการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวิทยาการจากยุครุ่งเรือง รวมถึงการพยายามฟื้นฟูรูปแบบความคลาสสิก ด้วยการปรับปรุงตามระเบียบวิธีของไทยเอง และรับการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมจากตะวันตก จนเกิดเป็นดนตรีแนวใหม่ ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๗ - จนถึงรัชกาลปัจจุบันเป็นระยะเวลา ๘๔ ปีมาแล้ว

ภาพที่ ๑ รัชกาลที่ ๑
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒) ได้ทรงฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมขึ้นโดยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวเกียรติยศคุณงามและเรื่องดาหลัง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มีมาแต่สมัยอยุธยา วรรณคดีทั้งสองเรื่องนี้ใช้น้ำเสียงและละครและแสดงในฉบับเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้บทเพลงต่าง ๆ ในอดีตฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง เนื่องจากละครไทยนั้นต้องอาศัยเพลงบรรเลงประกอบหลายประเภท นับเป็นจำนวนเพลงมากมาย ดนตรีไทยสมัยรัชกาลที่ ๑ จึงเป็นการฟื้นฟูให้ดีขึ้นใหม่

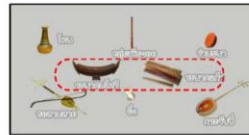
เครื่องดนตรีไทยได้มีการเพิ่ม.....เข้าไปในวงปี่พาทย์เครื่องห้าอีก ๑ ใบ จากเดิมที่ใช้เพียงใบเดียว เพียงอีก ๑ ใบ เป็น ๒ ใบ คือ มีทั้งเสียงต่ำและเสียงสูง ซึ่งสันนิษฐานว่า กลองทัดที่เพิ่มเข้าไปนี้ไม่ใช่ของไทยแต่อย่างใด เป็นเครื่องดนตรีที่มีอยู่แล้ว เพียงแต่ถ้าบรรเลงในที่โล่งแจ้งก็จะใช้กลองขนาดใหญ่ที่มีเสียงสูง (ตม) เพื่อให้เสียงดังไกล แต่ถ้าบรรเลงในที่ร่มหรือภายในอาคารก็จะใช้กลองขนาดเล็ก เสียงทุ้มต่ำ ก่าสังข์ (ตม) ต่อมาในรัชกาลนี้ จึงได้ใช้กลองทัด ๒ ใบ ให้เข้าคู่กันเป็นการทำให้เกิดความสมบูรณ์และไพเราะยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ภาพที่ ๒ วชิรพงศ์เครื่องห้า (รัตนโกสินทร์ตอนต้น)

ที่มา : <http://www.patakom.com/modules.php?name=News&file=article&sid=52>

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๑ ได้เพิ่มเครื่องดนตรีอีก ๒ ชนิด คือ ระนาดโน้และระนาดแก้ว เข้ามาประสมในวงมโหรีเครื่องหก รวมเป็น ๘ กลายเป็น "....."

ภาพที่ ๓ วงมโหรีเครื่องหก

ที่มา : <https://pcq24-09.weebly.com/362335913673650362736193637.html>

ด้านบทเพลงไทยเนื่องด้วยในสมัยรัชกาลที่ ๑ ยังอยู่ในสภาวะการสงครามป้องกันพระนคร และมีมีการก่อสร้างเมืองใหม่ การดนตรีไทยในด้านเพลงไทยจึงไม่มีเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติม

ภาพที่ ๔ รัชกาลที่ ๒
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๕๒ - พ.ศ. ๒๓๖๘) ดนตรีไทยและละครเริ่มพัฒนาขึ้นด้วยพระองค์ ทรงดำเนินนโยบายฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมสืบต่อจากพระราชบิดา ทรงส่งเสริมด้านวรรณคดีและการละคร ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาและรามเกียรติ์ ส่วนด้านดนตรี ทรงมีพระปรีชาสามารถในการสื่อสารสาม-สาย ทรงมีชื่อเสียงคู่พระหัตถ์ชื่อ "ขอสายฟ้าฟาด" พระองค์ยังทรงดราภพหมาย "ตราภูมิคุ้มกัน" เว้นภาษีสวนมะพร้าวของที่มีลูกมะพร้าว (สำหรับนำมาใช้เป็นกะโหลกของสามสาย) นับเป็นการส่งเสริมการปลูกมะพร้าวเพื่อการดนตรีไทยโดยแท้

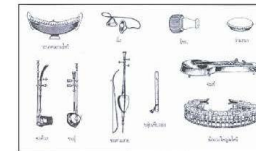
เครื่องดนตรีชิ้นสำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๒ คือ "....." เนื่องจากการรับเสภาเป็นมหรสพได้รับความนิยมในสมัยนี้ แต่เดิมการขับเสภานั้นไม่มีวงดนตรีเข้ามาบรรเลงประกอบการขับ มีเพียงการขับเป็นทำนองเสภาอย่างเดียว ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๒ จึงมีการนำวงปี่พาทย์เข้ามาบรรเลงประกอบการขับเสภา เพื่อใช้เวลาให้คนขับเสภาได้พักและคิดทำนองร้องขึ้นในบางบทบางตอนที่เหมาะสมเพื่อนำมาขับร้อง แล้วให้ปี่พาทย์บรรเลงรับ จึงมีผู้คิดประดิษฐ์กลองสองหน้าขึ้นให้แทนตะโพน และกลองทัด ซึ่งมีเสียงดังเกินไปจนกลองเสียงร้อง

ภาพที่ ๕ กลองสองหน้า

ที่มา : <https://v555.wordpress.com/เครื่องตี/เครื่องตีห้าตัวทรงปี่/กลองสองหน้า/>

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๒ วงมโหรีภายหลังใช้ "จะเข้" แทนกระจำปี่ และใช้ "ฆ้องวง" แทนระนาดแก้ว รวมถึงมีการนำวงปี่พาทย์เครื่องห้าบรรเลงประกอบการขับเสภา เพื่อคนขับเสภาได้พักเหนื่อย จึงมีพระราชนิพนธ์ให้ปี่พาทย์รับเสภา เป็นเหตุให้เรียกชื่อวงปี่พาทย์นี้ว่า "....."

ภาพที่ ๖ วงมโหรีวงเล็ก

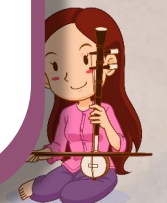
ที่มา : <https://som3737ng.wordpress.com/วงมโหรีวงเล็ก/>

ภาพที่ ๗ วงปี่พาทย์เล็ก

ที่มา : <https://som3737ng.wordpress.com/วงปี่พาทย์เล็ก/>

บทเพลงในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระพระราชนิพนธ์เพลงไทยที่มีความไพเราะ เป็นที่รู้จักกันในวงการดนตรีไทยและนิยมบรรเลงกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน คือ "....."

ทบทวนใบความรู้ที่ ๓

ภาพที่ ๔ รัชกาลที่ ๓
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๙ - พ.ศ. ๒๓๙๖) เนื่องจากไม่ทรงโปรดการละครและดนตรี ทรงให้ยกเลิกงานดนตรีและละครหลวง แต่บรรดาเจ้านายที่มีวงดนตรีและคณะละครภายในวังไม่ทรงห้าม ดังนั้น การละครและดนตรีจึงยังเจริญรุ่งเรืองตามวังของเจ้านายและบรรดาเจ้านายเหล่านี้จึงมีส่วนสำคัญในการอุปถัมภ์ส่งเสริมให้การละครและดนตรีไทยเจริญรุ่งเรืองนับแต่ในสมัยรัชกาลจนถึงเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕

การประดิษฐ์เครื่องดนตรีในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีการประดิษฐ์ “ระนาดทุ้ม” ขึ้นเพื่อให้เป็นคู่กับระนาดเอก และ “ซออู้วงเล็ก” เพื่อให้คู่กับซออู้ใหญ่ในวงปี่พาทย์เดิม

สันนิษฐานว่า ในสมัยนี้เริ่มมีชาวต่างชาติ ไทยเรายอมได้อินดนตรีต่างชาติที่มีเสียงสูงเสียงต่ำหลายรูปแบบ จึงเป็นเหตุให้เกิดสร้างระนาดไทยขึ้นมาได้ เสียงจะได้ทุ้มต่ำและสร้างลูกซ้อยให้มีขนาดเล็กลงกว่าเดิม

ภาพที่ ๔ ระนาดทุ้ม
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com/node/50876>

ภาพที่ ๕ ซออู้วงเล็ก
ที่มา : <http://som3737ng.wordpress.com/วงปี่พาทย์เดิม/>

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อคิดทำระนาดทุ้มและซออู้วงเล็กเพิ่มขึ้นในวงปี่พาทย์ จึงเพิ่มเครื่องดนตรี ๒ ชนิดนี้เข้าในวงปี่พาทย์เครื่องแปด และได้ “ฉิ่ง” แทนกรับพวงเพื่อให้เสียงสูงทุ้มดังขึ้น และเพิ่ม “ฉาบ” เข้าในวง มีการเพิ่มเติมเครื่องดนตรีเข้าไปจนกระทั่งกลายเป็น ๑๒ คน จึงเรียกชื่อเพียงว่า “วงปี่พาทย์” จากนั้นได้นำระนาดทุ้มและซออู้วงเล็กมาประสมให้เข้าคู่กับระนาดเอกและซออู้ใหญ่ที่มีอยู่แต่เดิมในวงปี่พาทย์เครื่องห้า และยังนำปี่นอกเข้ามาประสมอีก ๑ เล้า ให้เข้าคู่กับปี่ใน จึงเรียกว่า “.....” ทำให้เกิดความสมบูรณ์ในขอบเขตเสียง แต่ยังคงใช้สำหรับการเล่นแบบระนาดประกอบ การแสดงโขนละครได้เช่นเดิม

บทเพลงในสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นช่วงที่เริ่มนิยมแต่งขยายเพลงสองชั้นขึ้นเป็น “.....” แม้แต่เพลงร้องประกอบเสภา ทั้งทางดนตรีและทางร้อง โดยมีพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) หรือ “ครูมีแขก” เป็นผู้บุกเบิกและริเริ่มนำเพลงในอัตราจังหวะสองชั้นมาแต่งขยายขึ้นเป็นสามชั้น

ภาพที่ ๕ รัชกาลที่ ๔
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

เครื่องดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีการสร้างเครื่องดนตรีขึ้นใหม่ให้มีเสียงดังกว่ามากขึ้น โดยทรงใช้หลักการกำเนิดเสียงจากเครื่องเขี่ยหรือเหล็ก (Music Box) มาดัดแปลงเป็น “.....” หรือ ระนาดเอกเหล็ก” และ “ระนาดทุ้มเหล็ก” แล้วนำไปเล่นในวงดนตรีต่อไป

ภาพที่ ๖ ระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็ก
ที่มา : <https://hs2vablogspot.com>

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อมีผู้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรี คือ “ระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็ก” ได้นำมาประสมในวงปี่พาทย์มีขนาดใหญ่มากขึ้น จึงเรียกว่า “.....”

ภาพที่ ๗ วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่
ที่มา : <http://thaismusic.blogspot.com/p/3-L.html>

บทเพลงไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ เริ่มนิยมแต่งเพลงประเภททยอย และเพลงสามชั้นกันอย่างแพร่หลาย นับเป็นความก้าวหน้าใหม่ในวงการดนตรีไทย นอกจากนี้ครุมีเขี่ยก็ได้คิดแต่งเพลงเดี่ยวคือ “เพลงทยอยเดี่ยว” ขึ้นจากเพลงทยอยใน เพื่อใช้เป็นเพลงสำหรับเดี่ยวขึ้นเพื่อวัดฝีมือเฉพาะตัว จึงเริ่มนิยมแต่งเพลงเดี่ยวขึ้นเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

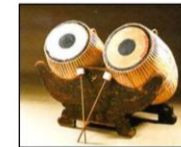
ภาพที่ ๕ รัชกาลที่ ๕
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - พ.ศ. ๒๔๕๓) ทรงโปรดในวิทยาการแขนงต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และนำมาใช้บริหารประเทศระทั้งมีความเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว สำหรับด้านดนตรี ทรงโปรดบทละครและบทเพลงไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเรื่อง “นิราศทศพร” ทรงจัดแสดงเป็นละครพูดลับลับขึ้น

ด้านเครื่องดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการประสมวงปี่พาทย์ขึ้น โดยการปรับปรุงเครื่องดนตรีชนิดใหม่เข้าประสมกัน คือ นำซออู้หรือซออู้ชัย ๘ ใบ มาเทียบเสียงเรียงกัน ๘ เสียง แล้วว่าทำแว่นเรียงรอบตัวผู้ตี เรียกว่า “.....” และทรงนำตะโพนไทย ๒ ลูก ถอดเท้าออก แล้วตั้งขึ้นตี เสียงทุ้มต่ำ เรียกว่า “กลองตะโพน” อีกอย่างหนึ่ง มีผู้คิดประดิษฐ์ซอช้อยขนาดใหญ่นี้มีเสียงทุ้มต่ำเรียกว่า “ซอช้อย” ขึ้น

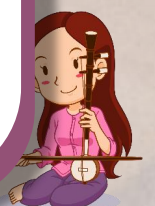
ภาพที่ ๕ ซออู้ชัย ๘ ใบ
ที่มา : <https://sites.google.com/site/thaimusichistory>

ภาพที่ ๖ กลองตะโพน
ที่มา : <https://thaistrument.wordpress.com>

ภาพที่ ๗ ซอช้อย
ที่มา : <https://som3737ng.wordpress.com/ซอช้อย/>

ทบทวนใบความรู้ที่ ๓

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้เกิดวงปี่พาทย์โน้มนวมชนิดหนึ่งเรียกว่า “.....” ใช้คู่กับละครแบบใหม่ และมีการประชันฝีมือนักดนตรี การประชันนี้เองได้สร้างวิวัฒนาการขึ้นมาจนภายหลังเกิดการผสมวงขึ้น โดยการเอาเครื่องดนตรีต่าง ๆ มารวมเพิ่มชิ้นในวง

ภาพที่ ๑๔ วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์
ที่มา : <https://sites.google.com/a/samakkhi.ac.th/thenuong-dit-thy-3-2/wing-pli>

บทเพลงในสมัยรัชกาลที่ ๕ ปรากฏ **เพลงหางกระรอก**ขึ้นเป็นครั้งแรก อาทิ เพลงเขมรไพรโศก และมีการนำเพลงหลาย ๆ เพลงที่มีความสอดคล้องทั้งด้านอัตราจังหวะ ทำนองและสำเนียงของเพลงมาเรียงติดต่อกัน เรียกว่า “**ทับเพลง**”

ภาพที่ ๑๖ รัชกาลที่ ๕
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๕๓ - พ.ศ. ๒๔๖๘) เป็นรัชสมัยที่มีชาวต่างประเทศเข้ามาค้าขาย รับราชการและปฏิบัติธุรกิจมากมาย ข้าราชการ ศึกษา มาจากยุโรปเป็นอันมาก ศิลปะการแสดงต่าง ๆ จึงได้รับอิทธิพลจากตะวันตก และทรงเป็นศิลปินที่เชี่ยวชาญทั้งด้านดนตรี นาฏศิลป์และวรรณศิลป์ เป็นรัชกาลที่ศิลปะวิทยาการเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในทุกด้าน เรียกได้ว่าเป็น “**ยุคทองของดนตรีไทย**”

เครื่องดนตรีในสมัยรัชกาลที่ ๖ นับเป็นช่วงที่ดนตรีไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติ จึงมีการปรับปรุงดัดแปลงเครื่องดนตรีของต่างชาติให้มีความเหมาะสมกับคนไทย ซึ่งก็คือ “**อังกะลุง**” ได้รับแบบอย่างมาจากเครื่องดนตรีในเกาะชวา

(อินโดนีเซียในปัจจุบัน) และ “**ซิม**” ที่ได้รับปรุงจากเครื่องดนตรีจีนที่เรียกว่า “หยางฉิน (Yang Chin)”

ภาพที่ ๒๑ อังกะลุง
ที่มา : <https://sites.google.com/site/kwamwattatthi/hawab>

ภาพที่ ๒๒ ซิมฉิน
ที่มา : http://110.130.81.29/vietnamnet_detail/142726629161/th/word

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อมีเครื่องดนตรีต่างชาติเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น จึงได้นำเครื่องดนตรีต่างชาติเข้ามาผสมในวงเครื่องสายของไทย เกิดเป็น “**วงเครื่องสายผสม**” โดยเรียกชื่อตามแต่พื้นที่นำมาผสมด้วย เช่น วงเครื่องสายผสมเบือน วงเครื่องสายผสมสร้อยแกน วงเครื่องสายผสมซิม เป็น

ภาพที่ ๒๓ วงเครื่องสายผสม
ที่มา : <http://pck24-09.weebly.com/362359136173650362736899637.html>

ด้านบทเพลงไทยในสมัยรัชกาลที่ ๖ นิยมบรรเลงเพลงประเภท “**เพลงเถา**” เป็นเพลงไทยที่มีรูปแบบหรือการบรรเลงติดต่อกันในเพลงเดียว โดยมีอัตราจังหวะลดหลั่นกันตามลำดับไม่น้อยกว่า ๓ ชั้น ๑ สามชั้น (ช้า) สองชั้น (ปานกลาง) และชั้นเดียว (เร็ว)

ภาพที่ ๒๔ รัชกาลที่ ๖
ที่มา : <http://www.thaibook.net>

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๖๘ - พ.ศ. ๒๔๗๕) เป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างความเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศ รัชสมัยของพระองค์เริ่มเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ในด้านดนตรีและวงดนตรีไทยจึงไม่มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติม เนื่องจากพระองค์ทรงโปรดในดนตรีไทยเช่นเดียวกับรัชกาลก่อน ๆ พระราชกรณียกิจในด้านดนตรีไทยนั้นมิใช่เพื่อผสมพระมหากษัตริย์กับเพลงไทยไว้ดัง ๓ เพลง คือ “เพลงประดับดาว เถา, เพลงเขมรลอองค์ เถา และเพลงโรงกลั่นกระหมับ สวมขึ้น”

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๗๕ - พ.ศ. ๒๔๘๔) ทรงครองราชย์ในระยะเวลาไม่นาน ประกอบกับวิกฤตทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นระยะที่ดนตรีไทยเข้าสู่ภาวะมืดมน รัฐบาลไม่ส่งเสริมดนตรีไทยแถมยังปลูกฝังวัฒนธรรมตะวันตกให้คนไทย ให้คนไทยไปเล่นดนตรีแบบตะวันตก ต่อมารัฐบาลยังได้ออกพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับการจัดระเบียบวัฒนธรรมทางศิลปกรรม เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ให้ครูและนักดนตรีไทยเข้าใจว่ารัฐบาล ห้ามเล่นหรือไม่ส่งเสริมดนตรีไทย แต่อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะมีได้ห้ามโดยเคร่งครัด คือ ยังอนุญาตให้บรรเลงในงานหรือพิธีบางอย่างได้ แต่ก็ห้ามบรรเลงกับพื้น ทั้งยังต้องขออนุญาตจากทางราชการ และต้องมีบัณฑิตนักดนตรีที่ทางราชการออกให้

ภาพที่ ๒๕ รัชกาลที่ ๘
ที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล>

นักดนตรีไทยหลายคนต่างจะตั้งอาชีพนักดนตรีของตน แต่ยังมีนักดนตรีบางท่านที่ไม่ยอมทิ้งดนตรีไทย โดยเฉพาะ **ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)** ท่านยังคงสั่งสอนศิษย์และสร้างสรรค์เพลงต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ บทเพลงสำคัญของท่านในยุคนี้ก็คือ “**เพลงแสนคำมิ่ง เถา**” เป็นเพลงที่มีทำนองแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกกดดัน และอัดอั้นใจของท่านในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ ๒๖ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
ที่มา : <https://sriharinormusclibrary.lmahidol.ac.th>

บรรดาเพลงไทยที่มีอยู่เดิม ครอบครัมนำทำนองเพลงไทยมาใส่เนื้อร้องให้เต็มเท่ากับทำนองเพลงหรือที่เรียกว่า “**เพลงไทยเนื้อเต็ม**” (อันเป็นต้นกำเนิดของ “เพลงไทยสากล”)

ทบทวนใบความรู้ที่ ๓

ภาพที่ ๑๑ รัชกาลที่ ๙
ที่มา : <https://www.pinterest.com>

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๘๙ - พ.ศ. ๒๕๕๙) ทรงอุทิศพระองค์เพื่อ ปาฏิหาริย์พระราชนิพนธ์ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชน และความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นของประเทศชาติเป็นสำคัญ ส่วนในด้านศิลปวัฒนธรรม ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านศิลปะ หลายแขนง โดยเฉพาะด้านดนตรีนั้นทรงโปรดเป็นพิเศษ ขณะทรง ศึกษาอยู่ในต่างประเทศ ทรงโปรดเครื่องดนตรีสากลประเภท เครื่องเป่า ภายหลังเมื่อเสด็จครองราชย์ทรงได้พระราชทานเปียโน เครื่องต่าง ๆ มากมาย และทรงก็มีความสนใจเกี่ยวกับดนตรีไทยทั้ง ภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี ทรงมีกัลปพฤกษ์กับ และทรงริเริ่มให้มีการบรรเลงเพลงไทยที่เรียบเรียงขึ้นจากเพลงไทยสากล โดยให้ครู เหวาประสิทธิ์ พาทยโกศล นำทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ “มหาจุฬาลงกรณ์” มาแต่งเป็นทำนองเพลงไทย ต่อมาได้ปรับปรุงเพลงใหม่ร้องชื่อ “โหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์” นับเป็นเพลงไทยเพลงแรกที่ประดิษฐ์ขึ้นจาก เพลงไทยสากล

ในขณะที่เดียวกันสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี ทรงโปรดดนตรีไทยมาก ทรงอุปถัมภ์และทำนุบำรุงดนตรีไทยตลอดมา ทรงพระราชทานถ้วยรางวัลแก่ นักเรียนหรือวงดนตรีไทยที่ชนะเลิศในการประกวดต่าง ๆ ทรงเป็นประธานในการแสดงดนตรีไทย รวมถึงทรง ร่วมบรรเลงดนตรีในโอกาสต่าง ๆ

ภาพที่ ๑๒ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ที่มา : <https://highlight.kapook.com/view/201288>

เครื่องดนตรีไทยไม่ปรากฏว่ามีผู้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีใหม่ ๆ ขึ้น แต่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ รูปร่างบางประการเพื่อให้เกิดความสวยงาม มีเสียงดังไพเราะขึ้นและสะดวกในการบรรเลงกว่าเดิม เช่น มีการ ปรับปรุงตัวจิ๋วจากขิมสี่สายหรือขิมโม่เป็นขิมโม่สี่สายหรือขิมโม่สี่สายคางหมากุ้ยหรือขิมโม่คางหมากุ้ย ซึ่งเรียกว่า “ขิมคางหมากุ้ย” หรือ “ขิมกระเปาะ” ยังมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะบางประการของขลุ่ยเพียงออ โดยให้มีข้อต่อ ระหว่างรูปากกับแก้วใบรูเป่า สามารถเลื่อนเข้าออกเพิ่มหรือลดระยะห่าง เพื่อให้ได้ระดับเสียงสูงหรือต่ำตาม ต้องการ จึงเรียกขลุ่ยลักษณะ

ภาพที่ ๒๙ ขิมคางหมากุ้ย
ที่มา : <http://www.khimthaimusic.com/article01.html>

ด้านวงดนตรีไทยมีการนำวงดนตรีไทยและวงดนตรีสากลมาบรรเลงเพลงไทยแนวใหม่ร่วมกัน เรียกว่า “วงดนตรีร่วมสมัย” ซึ่งวงดนตรีร่วมสมัยแรก ๆ ในวงการดนตรีไทย คือ “วงฟองน้ำ”

ภาพที่ ๓๐ วงฟองน้ำ
ที่มา : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=520061647668933&set=a.13973506611458>

และมีการผสมวงดนตรีเฉพาะกาลที่เรียกว่า “วงมหาสุริยาสด” เป็นวงดนตรีไทยที่มีขนาดใหญ่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีทั้ง ๔ ประเภท และมีลักษณะการผสมวงเช่นเดียวกับวงโหรีแต่ได้เพิ่มเครื่องดนตรี ขึ้นจำนวนหลายสิบชิ้น รวมทั้งวงดนตรีไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ชิ้น โดยมีผู้บรรเลงซึ่งเพียงคนเดียวที่ทำหน้าที่กำกับ ซึ่งหรืออยู่ด้านหน้าวงเหมือนวาทยกร (Conductor) ในวงดุริยางค์สากล (Orchestra)

ภาพที่ ๓๑ วงมหาสุริยาสด
ที่มา <https://nutnongnasc.wordpress.com>

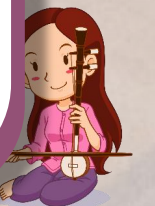
ภาพที่ ๓๐ รัชกาลที่ ๑๐
ที่มา : <http://www.trueplookpanya.com>

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ปัจจุบัน) ทรงเรียนและฝึกหัดเครื่องดนตรีสากล ประเภทเครื่องเป่า ทรงขับร้องเพลงลาวดวงเดือนได้ ซึ่งเป็นเพลง โปรดของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรม ราชชนนีพันปีหลวง สภาวะของดนตรีไทยในปัจจุบัน ยังคงอยู่และสืบทอด ต่อไป ๆ ด้วยพระบารมีของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงส่งเสริมให้ เยาวชนไทยสามารถเล่นดนตรีไทยและขับร้อง ทั้งในระดับโรงเรียน ประถม มัธยมจนถึงในระดับอุดมศึกษา ดนตรีไทยขยายตัวขึ้นเป็น อันมากในส่วนของการศึกษา จากโรงเรียนนาฏศิลป์ไปสู่โรงเรียน และสถาบันทุกแห่งทั่วราชอาณาจักร จนถึงระดับชุมชนบรรเลงเพลงในประจำปี อาทิ งานดนตรีไทยอุดมศึกษา เวทีการประชันปี่พาทย์ เป็นต้น ดนตรีไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาติควรอนุรักษ์และ ถ่ายทอดแก่ชนรุ่นใหม่ ให้คิดคำนึงถึงคุณค่าที่แท้จริง ซึ่งดนตรีไทยสามารถเป็นส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งใน สังคมไทยได้

แหล่งอ้างอิง

สงบจิต ธรรมวิหาร. (๒๕๕๕). *ดุริยางค์ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
อัศนีชัย เป็สนศรี. (๒๕๖๓). *พินิจดนตรีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชื่อ - สกุล ชั้น เลขที่

คำถาม

คำถามที่ ๑

เครื่องดนตรีในสมัยรัชกาลที่ ๖ ที่ได้รับอิทธิพลจาก
วัฒนธรรมต่างชาติมีการปรับปรุงดัดแปลงรูปร่าง คุณภาพเสียง
และวิธีการบรรเลงตามหลักของดุริยางคศิลป์ไทยมีเครื่องดนตรี
ใดบ้าง

เฉลยคำถามที่

๑

อังกะลุง

ที่มา : <https://sites.google.com/site/bikhwamrudntrithiy/prawati-xangkalung>

ขิมผีเสื้อ

ที่มา : http://๑๑๐.๑๗๐.๘๑.๒๙/instrument_detail/๑๔๒๗๒๖๒๙๑๖๑๑/th/word

คำถามที่ ๒

วงเครื่องสายผสมปี่

ขลุ่ยเพียงออ

โหม-รำมะนา

ฉิ่ง

ซอด้วง

ซออู้

ฆ้องวงเล็ก

จะเข้

(บางวงก็ไม่ใช้ เพราะเสียงจะเบ้ดังกลบเสียงปี่)

จากภาพ สามารถ
เรียกชื่อวงดนตรีนี้ว่า
อย่างไร ซึ่งพัฒนาขึ้น
ในสมัยใด

เฉลยคำถามที่

๒

วงเครื่องสายผสมปี่

ขลุ่ยเพียงออ

โหม-รำมะนา

ฉิ่ง

ซอด้วง

ซออู้

ซิมพิเลื่อ

จะเข้

(บางวงก็ไม่ใช้ เพราะเสียงจะเบ้ดังกลบเสียงปี่)

วงเครื่องสายผสม
หรือประสม ซึ่งพัฒนาขึ้น
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำถามที่ ๓

เพลงเถาในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๗
มีเพลงอะไรบ้าง

เฉลยคำถามที่ ๓

เพลงราตรีประดับดาว เกา

และ เพลงเขมรลออองค์ เกา

คำถามที่ ๕

“รัฐนิยม กล่าวถึง การห้ามบรรเลงดนตรีไทย เพราะเห็นว่าไม่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ ใครจะจัดให้มีการบรรเลงดนตรีไทย ต้องขออนุญาตจากทางราชการก่อน อีกทั้ง นักดนตรีไทยก็ต้องมีบัตรนักดนตรีที่ทางราชการออกให้ ”

บทความนี้เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลใด

เฉลยคำถามที่

๔

รัชกาลที่ ๕

คำถามที่ ๕

เพลงไทยเดิมที่ครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ
(ครุ ศิลปบรรเลง) ประพันธ์ขึ้นเพื่อระบาย
ความในใจในสมัย “รัตนนิยม” คือเพลงใด

เฉลยคำถามที่

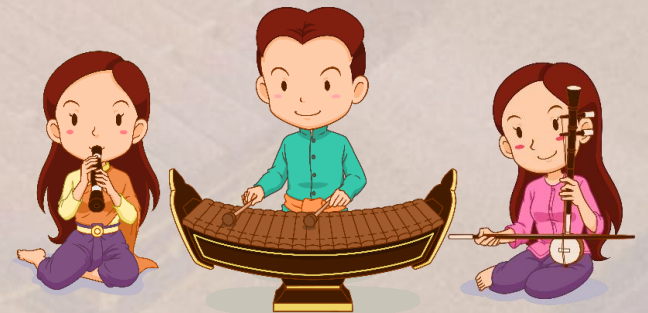
๕

เพลง แส่นคำนึ่ง เถา

คำถามที่ ๖

ในสมัยรัชกาลที่ ๙ เพลงไทยเพลงแรก
ที่ประดิษฐ์ขึ้นจากเพลงไทยสากล
คือเพลงอะไร

เฉลยคำถามที่

๖

เพลง โหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์

คำถามที่ ๗

วงดนตรีที่มีการนำวงดนตรีไทยและวงดนตรี
สากลมาบรรเลงเพลงไทยแนวใหม่ร่วมกัน คืออะไร
พร้อมยกตัวอย่างวงดนตรี

เฉลยคำถามที่ ๗

วงดนตรีร่วมสมัย เช่น
วงฟองน้ำ วงบอยไทย
วงกอไผ่ เป็นต้น

ที่มา : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=๕๒๐๐๖๑๖๔๗๖๘๙๙๓๓&set=a.๑๓๙๗๓๕๐๖๖๑๑๑๔๕๘>

คำถามที่ ๘

วงดนตรีไทยที่มีขนาดใหญ่ มีเครื่องดนตรีครบทั้ง ๔ ประเภท
รวมทั้งวงดนตรีไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ชิ้น โดยมีผู้บรรเลงฉิ่ง
เพียงคนเดียวที่ทำหน้าที่กำกับจังหวะอยู่ด้านหน้าวงเหมือน
วาทยกร (Conductor) ในวงดุริยางค์สากล (Orchestra)
คือวงอะไร

เฉลยคำถามที่ ๔

วงมหาดุริยางค์

ที่มา <https://krutongmusic.wordpress.com>

คำถามที่ ๙

ในสมัยรัชกาลที่ ๙ ถึงปัจจุบัน มีคำกล่าวของ
อาจารย์เสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ กล่าวว่า
“ดนตรีไทยไม่สิ้นแล้ว เพราะพระทูลกระหม่อมแก้วเอาใจใส่”
จากที่กล่าวข้างต้น “พระทูลกระหม่อมแก้ว” หมายถึงผู้ใด

A portrait of Her Majesty Queen Mother Siam, smiling, wearing a pink patterned jacket and a gold beaded necklace. The background is a soft-focus image of traditional Thai musical instruments, including a drum and a gong.

เฉลยคำถามที่

๙

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์

สรุปลงในใบงาน

คำชี้แจง “สรุปเนื้อหาสาระที่เรียนรู้ โดยเขียนลงในใบงานที่ ๓ เรื่อง แผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของเครื่องดนตรีไทย วงดนตรีไทยและบทเพลงไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๖ ถึงปัจจุบัน ต่อจากสัปดาห์ที่ผ่านมา”

ใบงานที่ ๓ เรื่อง แผนผังความคิดสรุปความรู้ : วิวัฒนาการดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ร้องบรรเลงเพลงดนตรี
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ - ๔ เรื่อง วิวัฒนาการดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์) รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พร้อมทั้งระบุรายละเอียดของเครื่องดนตรีไทย วงดนตรีไทยและบทเพลงที่เกิดขึ้นในแต่ละรัชกาลไทยโดยสังเขป

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์	

ชื่อ - สกุล ชั้น..... เลขที่.....

ใบงานที่ ๓

เรื่อง แผนผังความคิดสรุปความรู้ :
วิวัฒนาการดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์

(สามารถดาวน์โหลดได้ที่
www.dltv.ac.th)

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง

อิทธิพลของดนตรีที่มีต่อบุคคล อิทธิพลของดนตรีที่มีต่อสังคม

ดาวน์โหลดเอกสารเพิ่มเติมได้ที่ www.dltv.ac.th
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สิ่งที่ต้องเตรียม

๑. ใบความรู้ที่ ๔ เรื่อง อิทธิพลของดนตรีที่มีต่อบุคคล
๒. ใบงานที่ ๔ เรื่อง แผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลของดนตรีที่มีต่อบุคคล

ดาวน์โหลดเอกสารเพิ่มเติมได้ที่ www.dltv.ac.th
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สิ่งที่ต้องเตรียม

๓. ใบความรู้ที่ ๕ เรื่อง อิทธิพลของดนตรีที่มีต่อสังคม
๔. ใบงานที่ ๕ เรื่อง แผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลของดนตรีที่มีต่อสังคม

ดาวน์โหลดเอกสารเพิ่มเติมได้ที่ www.dltv.ac.th
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

